

Sosyalist Devletler ve Hareketlerin Arap-İsrail Çatışmasına Bakışı: 1940'lardan 1970'lere Tedrici Değişim

Selim SEZER¹

Sosyalist Devletler ve Hareketlerin Arap-İsrail Çatışmasına Bakışı: 1940'lardan 1970'lere Tedrici Değişim

Öz

Bu makale başta Sovyetler Birliği olmak üzere sosyalist devletlerin ve bazı devlet dışı aktörlerin İsrail'e ve Arap-İsrail çatışmasına bakışını ve otuz yıllık bir dönem içinde bu politikalarda meydana gelen değişimi incelemektedir. Makalede İkinci Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında Sovyetler Birliği'nin bir yandan Yahudilerin kendi devletlerine sahip olmaları gerektiğini savunduğu, diğer yandan Arap devletlerine karşı mesafeli ve şüpheli yaklaşımı vurgulanmakta, ardından 1950'lerde İsrail Batı ülkelerinden destek almaya yönelirken bölgede Batı karşıtı Arap rejimlerinin kurulmasıyla Sovyetler Birliği'nin tutum değiştirmeye başladığı ortaya konulmaktadır. 1967 sonrasında sol eğilimli Filistinli hareketlerin aktif mücadeleye girişmesinin de sosyalist aktörlerin tutum değişikliğinde etkili olduğunun altını çizen makale, bununla birlikte Sovyetler Birliği'nin ve diğer sosyalist ülkelerin Filistin ulusal hareketinin siyasi amaçlarını paylaşmadığını ve yöntemlerini onaylamadığını farklı örnekler üzerinden göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: İsrail, Siyonizm, Sosyalizm, Sovyetler Birliği, FKÖ

The Attitude of Socialist States and Movements Towards Israel: Gradual Change from 1940's to 1970's

Abstract

This article examines the views of socialist states, primarily the Soviet Union, and certain non-state actors towards Israel and the Arab-Israeli conflict, as well as the changes that occurred in their policies over a thirty-year period. The article emphasizes that during and after World War II, the Soviet Union argued that Jews should have their own state, and it maintained a distant and skeptical attitude towards Arab states. It then reveals that in the 1950's, as Israel turned to Western countries for support and with the establishment of anti-Western Arab regimes in the region, the Soviet Union began to change its stance. The article underscores that the active struggle of left-leaning Palestinian movements after 1967 also influenced the change in attitude of socialist actors. However, it also demonstrates through various examples that the Soviet Union and other socialist countries did not share the political goals of the Palestinian national movement and did not approve of its methods.

Keywords: Israel, Zionism, Socialism, Soviet Union, PLO

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Paper Type: Research Article

1. Giriş

İsrail'in 1948 yılındaki kuruluşu tarihsel olarak elverişli koşulların bir araya gelmesiyle mümkün olmuştur. İkinci Dünya Savaşı yılları esnasında gerçekleşen ve Holokost olarak bilinen Yahudi soykırımı

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (İngilizce) Bölümü, selim.sezer@izu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7880-8614>

sonrasında Yahudilerin kendilerine ait bir ulus-devlete sahip olması gerektiği düşüncesi hiç olmadığı kadar destek bulur hale gelmiştir. Aynı zamanda savaşın bitimini izleyen yaklaşık kırk yıllık dönemde dünya siyasetine Amerika Birleşik Devletleri (ABD) merkezli kapitalist blok ile Sovyetler Birliği merkezli sosyalist blok arasındaki güç mücadelesi ve buradan doğan küresel denge hali damgasını vuracak olsa da, 1948 yılı itibariyle Soğuk Savaş henüz başlangıç aşamasındadır. Daha önemlisi, İsrail'in kuruluşu konusunda ABD ve Sovyetler Birliği arasında ciddi bir görüş ayrılığı yaşanmamıştır; öyle ki, yeni devleti ilk tanıyan ABD olurken ikinci tanıyan Sovyetler Birliği olmuştur. Bununla birlikte 1970'li yıllara gelindiğinde tablo bir dizi faktörün etkisiyle kayda değer bir dönüşüm geçirmiş olacaktır. Örneğin İsrail ile Mısır ve Suriye arasındaki 1973 tarihli Yom Kippur Savaşı (yahut Ramazan Savaşı) esnasında iki "süper güç", iki farklı tarafı destekliyor konumdadır.

Bu makale, Sovyetler Birliği başta olmak üzere sosyalist ülkelerin hükümetlerinin genel olarak "Arap-İsrail çatışması" olarak adlandırılan olguya, özellikle de bir entite olarak İsrail ve bir mefhum olarak Siyonizm'e olan bakışını, tarihsel bir dönüşümü merkeze alarak irdelemektedir. Ana amacı farklı dönemlerde formüle edilen siyasal tutumların ve bu tutumlardaki değişimin altında yatan dinamikleri incelemek olan çalışma aynı zamanda bir dizi soruya yanıt aramaktadır. Bu kapsamda ilk sorulması gereken soru Sovyetler Birliği'nin İsrail'in kuruluşuna verdiği desteğin tam olarak hangi sebeplerden kaynaklı olduğudur ve bu soru bizi jeopolitik faktörlerin yanı sıra fikirsel/ideolojik faktörleri de dikkate almaya yöneltmektedir. İkinci soru, 1950'lerden itibaren Moskova'nın çizgisinde meydana gelmeye başlayan ve yirmi yıl içinde önemli bir düzeye ulaşan değişimin ne kadarının İsrail'in niteliklerinden, ne kadarının Ortadoğu bölgesinde yaşanan denklem değiştirici siyasi gelişmelerden kaynaklı olduğudur. Açıklığa kavuşturulması gereken bir başka husus, incelenen dönemde İsrail'e bakışın Sovyetler Birliği'nin dış politika tercihleriyle sınırlı kalıp kalmadığı ve başka sosyalist devletlerin ve devlet dışı aktörlerin de benzer yönelimler içinde olup olmadığıdır. Son olarak 1970'lere gelindiğinde Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist aktörlerin benimsediği İsrail karşıtı pozisyonun aynı zamanda Filistin ulusal davasına tam bir destek anlamına gelip gelmediği ve bu pozisyonun sınır çizgilerinin neler olduğu sorusuna bir yanıt aranmaktadır.

Bu kapsamda makalede ilk olarak 1917 devrimiyle Rusya'da rejim değişikliğini gerçekleştiren Bolşevik hareketin erken dönemlerde Siyonizm'e nasıl yaklaştığı incelenecek ve sosyalizm ile Siyonizm arasındaki düşünsel farklılıklar (ve sınırlı yakınlıklar) ile bunların temelleri tartışılacaktır. İkinci olarak, Siyonizm karşısında görece eleştirel bir pozisyonundan 1940'ların başları itibariyle destek pozisyonuna geçişin bağlamı değerlendirilecek ve resmi bir politikanın ilk kez formüle edilmesi anlamına gelen bu desteğin birbiriyle bağlantılı beş sebebinin olduğu ileri sürülecektir. Üçüncü olarak 1950'lerin ortalarından itibaren yeniden değişmeye başlayan yaklaşımın sebepleri irdelenecek ve burada bölgede Sovyetler Birliği'ne yakın aktörlerin ortaya çıkışı merkeze konulacaktır. Son olarak sosyalist öznelerin İsrail karşıtlığının sınırları tartışılacak ve çeşitli sosyalist hükümetlerin Filistin ulusal hareketinin siyasi amaçlarını paylaşmadığı gibi, kullandığı yöntemlere de ciddi şerhler getirdiği vurgulanacaktır. Makalenin merkezinde Sovyetler Birliği bulunmakla birlikte, Çekoslovakya, Romanya, Arnavutluk gibi farklı ülkeler ile Ortadoğu'dakiler dahil çeşitli sosyalist hareketlerin tutumları da farklı düzeylerde incelenecektir.

İngilizce ve Türkçe olarak yayımlanmış birincil ve ikincil kaynakların dengeli şekilde kullanıldığı bu çalışma detaylı bir tarih anlatısı oluşturma iddiasında olmadığı gibi, sorunu dar bir dış politika eksenine de sıkıştırmamaktadır. Filistin ihtilafına ve İsrail entitesine yönelik, tarihsel süreçte tedrici ve sınırlı bir değişim geçiren sosyalist bakışın düşünsel anlamda haritasını çıkarmaya çalışan ve bu kapsamda sosyalist dünya görüşünün temel prensipleriyle de etkileşim içinde ilerleyen makale, Türkçe literatüre bu yönden bir katkı sağlama amacıdadır.

2. Erken Dönemde Bolşevikler ve Siyonizm

Yoğun bir Yahudi nüfusun yaşadığı Rusya’da Çarlık rejiminin uyguladığı pogromlar ve izlediği anti-Semitist² politikalar doğal olarak Yahudiler arasında Çarlık karşıtı eğilimleri güçlendirmişti. Aynı zamanda büyümekte olan Rus işçi sınıfının kayda değer bir kısmını Yahudiler oluşturuyordu. 1917 yılında gerçekleşen Ekim Devrimi ile kurulan Bolşevik rejimin lider kadrolarının da önemli bir bölümü Yahudilerden meydana geliyordu. Bununla beraber yeni rejim Siyonizm yanlısı bir çizgi izlemediği gibi, Bolşevik hareket devrim öncesi dönemden başlayarak Siyonizm’le arasına önemli bir mesafe de koymuştu.

1917 öncesinde Rus sosyalistleri arasında görülen eğilimlere verilebilecek bir örnek, kendisi de Yahudi kökenli olan Lev Troçki’dir. Bolşevik Parti’ye görece geç katılmakla birlikte devrimin liderlerinden olan ve iç savaşın (1918-1922) başlaması sonrasında Kızıl Ordu’yu kuracak olan Troçki, 1912-1913 yıllarında sosyalist bir gazeteci olarak Balkan Savaşları’nı yerinde gözlemlerken, Balkan Yahudilerinin siyasi tutumlarını da gözlemlene imkânı bulmuştu. Troçki, *Luç* gazetesinin 2 Nisan 1913 tarihli nüshasında Sofya yakınlarındaki Üçpınar mahallesinin Yahudi kısmında yaşayan halkın ikiye bölündüğünü aktarıyordu. Topluluk arasında görülen iki zıt eğilim, “Siyon Kahvehanesi” ve “Enternasyonal Kahvehanesi” isimli iki mekânda tecessüm etmişti ve Troçki bu iki dünyayı “*Bazıları, bu pis kokan sular içinde boğulmuşken, kendilerini doğacak Siyon Krallığı efsaneleriyle avutuyorlar, oysa ötekiler, kendilerini dinsel ezgilerin ve ulusal batıl inançların sihrinden kurtarmış ve umutlarını emeğin sosyalist enternasyonaline yöneltmişler*” sözleriyle resmediyordu (Troçki, 2017: 319).

Troçki’nin bu yorumu, Siyonizm’e yönelik dönemin sosyalist bakışının iyi bir özeti niteliğindedir. Nitekim Bolşevik perspektifte Siyonizm her şeyden önce bir yanılsamadır: Yahudi işçi ve emekçileri, ulusal ve dinsel mitlerin etkisi altında, kendilerini gerçek kurtuluşa değil, sahte bir kurtuluşa yönelten bir ideolojiden kurtarılmalıdır. Bu açıdan, yirminci yüzyılın başlarında, Rusya ve Avrupa nüfusunun kayda değer bir kısmını meydana getiren Yahudi işçilerin, Siyonizm ile enternasyonal sosyalizm arasında bir tercih yapması gerekmektedir. Yahudilerin bu iki çizgi arasında bölünmesi 1920 yılında İngiliz siyasetçi ve geleceğin Britanya Başbakanı Winston Churchill tarafından da – Siyonizm’in desteklenmesi gerektiği argümanının bir parçası olarak – dillendirilmiştir (Churchill, 1920: 5).

Bolşeviklerin Siyonizm’i reddetmesi aynı zamanda yukarıda belirtilenin tamamlayıcısı olan ikinci bir düzlem içinde değerlendirilebilir: “Yahudiler için ulusal bir yurt” formülasyonu, kökenini Karl Marx’ın yazılarında bulan, işçi sınıfının vatanının olmadığı ilkesine ters düşmektedir. Ayrıca Lenin, Plehanov ve diğer Bolşevik liderler, hem Siyonizm’i, hem de “Bundçuluk” olarak bilinen, Yahudi işçilerin kendi ayrı örgütlerine sahip olması gerektiği düşüncesini Yahudi ulusal sapması olarak görerek mahkum etmiş, 1920’lerde ise Sovyetler Birliği içindeki tüm Yahudi otonom teşkilatları tasfiye edilmiştir (Friedgut, 1990: 25).

Diğer yandan, Bolşevikler ile temel politikaları 1897 tarihli Basel Kongresi’nde kurulan Dünya Siyonist Teşkilatı tarafından şekillendirilen Siyonist hareketin, aralarındaki fikir farklarına rağmen erken

² Anti-Semitizm terimi temel olarak 19. yüzyılda Avrupa’da Ernest Renan gibi aydınlar da dahil olmak üzere pek çok çevre arasında görülen, Doğulu Sami toplulukları ile Batılı Aryan toplulukları arasında içkin farklılıklar olduğunu iddia eden ve ikincilere doğal üstünlük atfeden ırkçı görüş ve tutumu ifade etmektedir. Ancak o dönemde Avrupa’daki Samiler esas olarak Yahudilerden oluştuğundan, kavram zamanla bir anlam sapmasına uğrayarak özel olarak Yahudi karşıtlığını ifade eder hale gelmiştir. Bu makalede de anti-Semitizm terimini verili bir ülkede ulusal, dinsel veya iktisadi sebeplerden ötürü Yahudi karşıtı olan ve Yahudileri toplumdan izole etmek, ülke dışına çıkarmak veya ortadan kaldırmak isteyen ırkçı yaklaşımların bütününe ifade etmek üzere kullandık. Anti-Semitizm, Filistin üzerinde doğal hak iddia eden ve sistematik göçler, toprak edinimleri ve yerel halkı mülksüzleştirme ve/veya yerinden etme yoluyla Filistin’de bir Yahudi ulus-devleti kurma projesine ve bu projenin fiili sonuçlarına itiraz anlamına gelen anti-Siyonizm ile karıştırılmamalıdır.

dönemlerde de antagonistik bir karşıtlık içinde olmadığını belirtmek gerekir. Siyonist Yahudilerin Rusya'daki devrim sürecine ve hemen sonrasına yaklaşımı bu açıdan izah edicidir. Filistin tarihi alanındaki en yetkin akademisyenlerden biri olan Ilan Pappé, *Ten Myths About Israel* başlıklı çalışmasında, 2 Kasım 1917 tarihli Balfour Deklarasyonu'nun kökenlerini ve Britanya hükümetinin ve siyasal çevrelerinin çok erken tarihlerden itibaren Siyonizm'e verdiği desteği tartışırken, 1970 yılında Mayer Verte tarafından yayınlanan bir makaleye referansla, Britanya hükümetinin Bolşevik rejimin Siyonist yanlısı olduğu şeklinde yanlış bir değerlendirme yapıp, Balfour Deklarasyonu'nu bu yeni rejimle iyi ilişkiler kurmak için ilan etmiş olabileceğini ileri sürmektedir (Pappé, 2024: 19). Ekim Devrimi olarak bilinen Bolşevik Devrimi'nin Jülyen takvimle 25 Ekim 1917, bugün tüm dünyada kullanılan Gregoryen takvimle 7 Kasım 1917 tarihinde, dolayısıyla Balfour Deklarasyonu'nun ilanından beş gün *sonra* gerçekleştiği ve 1917 sonbaharında Rusya'nın içinde bulunduğu geçici rejim koşullarında Bolşeviklerin iktidarı ele geçirme ihtimalinin yüksek görünmediği dikkate alınınca, bu argümana ciddi bir ihtiyat kaydıyla yaklaşmak gerekmektedir. Ancak Siyonist hareketin, özellikle de Çar'ın yukarıda belirttiğimiz politikaları sebebiyle, Ekim Devrimi'nden sekiz ay önce Rusya'da Çarlık rejiminin sonunu getiren ve Bolşeviklerin de dahil olduğu Şubat Devrimi sürecini desteklediği bilinmektedir. Öyle ki, hareketin liderlerinden olan ve 1948'de İsrail'in ilk cumhurbaşkanı olacak olan Chaim Weizmann, Mayıs 1917'de *Zionist Review* dergisinde yayınladığı makalesinde devrimi Yahudi tarihinde bir dönüm noktası olarak tanımlamıştır (Zionist Review, Sayı 1'den aktaran: Limbrunner, 2019: 68). Ayrıca Siyonist hareketin en azından bir kanadı uzun bir süre boyunca Rus devrimcilerinin Yahudi Sorunu'nu çözüme kavuşturacağını ummaya devam etmiş, Bolşevik devriminden bir yıl sonra patlak veren iç savaş süreci boyunca da bir çatı örgütlenmesi olan ve içinde pek çok anti-Semitist unsuru da barındıran Beyaz Ordu'ya karşı Kızıl Ordu'yu desteklemiştir (Limbrunner, 2019: 68).

Geleceğin Sovyet-İsrail ilişkilerini anlamak için altı çizilmesi gereken bir diğer husus da, 1904 yılında başlayan ve İkinci Aliya olarak bilinen Filistin'e toplu göç ve yerleşim sürecinden itibaren Filistin'deki Yahudiler arasında baskın hale gelen ve gelecekte İsrail'in kurucu ideolojisi olacak olan çizginin Sol Siyonizm yahut İşçi Siyonizmi olarak bilinen çizgi olmasıdır. Bu süreçte kurulan ve *kibbutz* olarak bilinen kolektif çiftlikler ile Sovyetler Birliği'nde kurulacak olan *kolhoz*'lar arasında benzerlikler olduğu gibi³, Filistin'deki Britanya mandası döneminde, 1920 yılında kurulan *Histadrut* isimli işçi sendikası Yahudi devlet inşasının temel araçlarından biri haline gelmiştir. İşçi Siyonizmi çizgisinin lideri olan ve gelecekte İsrail'in ilk başbakanı olacak olan David ben-Gurion da Yahudi devletine giden yolun Yahudi işçiler eliyle çoğunluk haline gelmekten geçtiğini vurgulamış, Histadrut'un temel işlevi de Yahudi işçileri ulusal projeye entegre etmek olmuştur (Regan, 2018: 124-125).

3. 1941 Sonrası Yakınlaşma ve Sebepleri

Sosyalizm ve Siyonizm arasındaki ideolojik ve programatik farkların ortak yanlardan daha fazla olmasına rağmen, 1940'lı yılların başlarında Siyonist liderler, Sovyet temsilcilerine aralarında keskin zıtlıklar olmadığını anlatmaya çalışıyordu. David ben-Gurion, 1941 yılında Britanya'ya düzenlediği ziyaret esnasında Londra'da bulunan Sovyet Büyükelçisi Ivan Maisky'ye bir yandan Filistin'deki Yahudi yerleşimlerinin başarılarından ve sosyalist çizgisinden söz etmiş, diğer yandan Moskova'ya bir heyet göndererek Siyonistlerin Sovyetler Birliği'nin İkinci Dünya Savaşı'ndaki çabalarına ne tür destekler verebileceğini tartışmayı önermişti. Chaim Weizmann ise "geçmişteki yanlış anlamalara" rağmen Sovyetler Birliği'nin Siyonizm'e yönelik yeni bir bakış açısı geliştirebileceğine inanıyor ve bunun için çabalıyordu (Rucker, t.y.: 2-3). İki yıl boyunca devam eden yoğun temas süreçleri boyunca Siyonist liderler ile Sovyetler Birliği arasındaki temel bağlantı noktası olan Maisky, 1943 yılında Kudüs'ü ziyaret

³ *Kibbutz*'ların kolektif/"sosyalist" niteliği pek çok çevre arasında yaygın şekilde işlenmiştir. Türkiye'de de 1960'lar gibi görece geç bir dönemde de örneğin *Yön* dergisinin dünyadaki sosyalist deneyimlerden söz ederken *kibbutz*'lardan hareketle İsrail'de "tarım sosyalizminin" varlığından söz etmesi ilginçtir. Bkz. *Yön*, Sayı 7, 31 Ocak 1962, akt. Aydınöğlu, 2007: 81.

etti ve büyük çaplı bir siyasi destek ilan etti: Savaştan sonra Yahudi sorununun çözümlenmesi gerektiğini söyleyen Maisky, Filistin'in yeterli sayıda Yahudi'ye ev sahipliği yapacak kapasiteye sahip olup olmadığını bilmek istediklerini söyledi. Bu şekilde, öngördükleri çözümün Yahudilerin kitlesel olarak Filistin'e taşınması olduğunu ortaya koyan Maisky, beklediğinden de fazlasını bulan Ben-Gurion'u ve diğer Siyonist liderleri bile şaşırttı (Rucker, t.y.: 5).

Sovyetler Birliği resmi tutumunu ise savaşın bitmesinden iki yıl sonra, 1947 yılında açıkladı. 28 Nisan 1947 tarihinde Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nda bir konuşma yapan dönemin Sovyet Dışişleri Bakan Yardımcısı Andrei Gromyko'ya göre eşi benzeri görülmemiş acılar yaşayan Yahudilerin bir devlete sahip olma hakkı vardı. Gromyko'nun sunduğu ilk alternatif, Filistin'deki Yahudi komünistlerin desteklediği, ancak Ben-Gurion liderliğindeki ana akım Siyonist çizginin sıcak bakmadığı, iki uluslu (Arap-Yahudi) bir Filistin devletinin kurulmasıydı. Bunun uygulanabilir olmadığını anlaşıldığı koşullarda ise Filistin'in bir Arap devleti ve bir Yahudi devleti şeklinde ikiye bölünmesi gerekiyordu. Bir başka deyişle BM'nin 29 Kasım 1947 tarihli Taksim Planı kararından önce bu fikir Sovyet temsilcisi tarafından dile getirilmişti. Öte yandan, başlangıçta taksim fikrini destekleyen ABD bu makalenin konusu olmayan sebeplerden ötürü⁴ 1948 yılının mart ayında taksimden (en azından geçici olarak) vazgeçip Filistin'de beş yıl süreliğine bir Birleşmiş Milletler vasiliği kurulmasını önerdiğinde buna en keskin itirazı getiren Gromyko'dan başkası değildi: Sovyet temsilcisine göre Filistin'de iki devletin kurulmasından başka yol kalmamıştı (Rucker, t.y.: 17-20). 14 Mayıs 1948'de Filistin'deki son Britanya temsilcisinin ülkeden ayrılmasından hemen sonra David ben-Gurion tarafından İsrail Devleti'nin kurulduğu ilan edildiğinde ABD yeni devleti *de facto* hemen tanıyacaktı, Sovyetler Birliği ise kısa süre sonra bundan fazlasını yaparak, Golda Meir'i Moskova'daki İsrail diplomatik temsilcisi olarak kabul etmek ve Pavel Yarşov'u Tel Aviv'deki Sovyet diplomatik temsilcisi olarak tayin etmek suretiyle İsrail'i *de jure* tanıyan ilk devlet olacaktı.

Yakın tarihli bir çalışma, 1947'den itibaren resmi olarak benimsenen yeni pozisyonun Sovyetler Birliği'nin devlet politikasıyla sınırlı kalmayıp, Sovyet çizgisindeki başka aktörler tarafından da benimsendiğinin önemli ve ilginç örneklerini sunmaktadır. Arash Azizi'nin aktardıklarına göre İran'da faal bulunan, Sovyetler Birliği'ne yakın Tudeh ("Kitle") Partisi, genel olarak İsrail'in kuruluşuna olumlu şekilde yaklaşmış, partiyle bağlantılı İran Yahudileri Kültürel ve Sosyal Derneği 1948 savaşına katılan Arap ülkelerini "Britanya'nın kuklası" olmakla suçlamış, Tudeh'in merkezi yayın organı *Name-i Merdum* ise, savaş başladıktan sonra uluslararası aktörlerin müdahalesiyle sağlanan ilk ateşkesin bozulmasından 11 Temmuz 1948 tarihli sayısında (ateşkesi aslında Yahudi güçleri bozduğu halde) "Arapların anlamsız saldırılarının yeniden başlaması" olarak söz etmiştir (Azizi, 2025: 1-2). Ayrıca Irak doğumlu bir komünist olan Mehdi Haşim Necefi, hem Tudeh basınında hem de farklı mecralarda Arap ülkelerini sert bir dille eleştiren yazılar yazmış, Arap Birliği'ni İngilizlerin kuklası olmakla itham etmiş, Arapların BM Taksim Planı aleyhinde tutum almasını meselenin hiçbir zaman çözülmesini istememelerine bağlamıştır. Necefi ayrıca Arap ülkelerinde yapılan Yahudi mallarını boykot çağrılarını "Arap pazarlarını İngiliz mallarına açma çabası" olarak tanımlamış, buna ilave olarak Arap Kurtuluş Ordusu komutanı Fevzi Kavukci'nin İkinci Dünya Savaşı yıllarında Nazilerle işbirliği yapmış bir "faşist" olmasını ön plana çıkarmıştır (Azizi, 2025: 6-7).

Azizi, çalışmasında Tudeh ve onunla bağlantılı yapıların tutumunun münferit olmadığını, genel olarak dünya komünist hareketinin 1947-48 yıllarında İsrail yanlısı bir tutum aldığını vurgulamaktadır. İranlı ve Iraklıların yanı sıra İngiliz komünistlerin benzer pozisyonlarına işaret eden ve hatta Amerikalı

⁴ Bu hususu daha önce şu çalışmada tartıştık: Sezer, 2023: 30-35.

komünistler arasında İsrail'in "bağımsızlık savaşını" 1936-1939 arasındaki İspanya İç Savaşı'na benzeterek enternasyonal dayanışma çağrıları yapıldığını aktaran yazara göre bu dönemdeki hâkim bakış temel olarak Yahudilerin bir ulus niteliği aldığı ve ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı çerçevesinde desteklenmeleri gerektiği yönünde olmuştur (Azizi, 2025: 3). Tüm bu süreçler boyunca yeni kurulan sosyalist ülkelerden İsrail'in kuruluşuna ontolojik bir itiraz gelmediği gibi, uluslararası ambargo kararına rağmen Çekoslovakya'nın 1948 savaşında İsrail'e sağladığı silah desteği de bilinmektedir. İsrail'i kuruluşundan beş gün sonra, 19 Mayıs 1948 tarihinde tanıyan Çekoslovakya, bu tarihten hem önce hem de sonra İsrail'e/Yahudi milis güçlerine makineli tüfekler, patlayıcılar, Avia S-199 ve Spitfire savaş uçakları satmış, aralarında gelecekte İsrail hava kuvvetleri komutanlığı, savunma bakanlığı ve cumhurbaşkanlığı görevlerinde bulunacak olan Ezer Wiezmann'ın da bulunduğu Yahudi pilotlara ve askeri teknisyenlere eğitim sağlamıştır (Kalhousová, 2015: 95).

Bu çizgi, 1950'lerin başlarından itibaren tedricen değişmeye başlayacak ve 1970'lerin başına gelindiğinde hem Sovyetler Birliği'nin hem de diğer Doğu Bloku ülkelerinin Arap-İsrail çatışması karşısındaki tutumu oldukça farklı bir görünüm arz eder hale gelecektir. Makalenin ilerleyen kısımlarında bu dönüşüm, sebepleriyle birlikte incelenecektir. Ancak bundan önce, Sovyetler Birliği'nin erken dönemde İsrail'e verdiği güçlü desteğin arka planının çözümlenmesi ve tartışılması gerekmektedir.

TABLO 1: ZAMAN ÇİZELGESİ

2 Kasım 1917: Britanya hükümeti tarafından Balfour Deklarasyonu'nun ilan edilmesi
7 Kasım 1917: Bolşevik Devrimi
25 Nisan 1920: San Remo Konferansı ile Filistin üzerinde Britanya mandasının tesis edilmesi
12 Aralık 1920: Filistin'in Hayfa şehrinde Yahudi Genel İşçi Federasyonu'nun (Histadrut) kuruluşu
1936-1939: Filistin'de Arap ayaklanması
1 Eylül 1939: İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcı
9 Ekim 1941: David ben Gurion-Ivan Maisky görüşmesi
15 Ekim 1943: Ivan Maisky'nin Kudüs ziyareti
29 Kasım 1947: Birleşmiş Milletler Taksim Planı
14 Mayıs 1948: İsrail Devleti'nin ilanı
15 Mayıs 1948: Birinci Arap-İsrail Savaşı'nın başlangıcı
17 Mayıs 1948: Sovyetler Birliği'nin İsrail'i <i>de jure</i> tanınması
19 Mayıs 1948: Çekoslovakya'nın İsrail'i tanınması
23 Temmuz 1952: Mısır'da Hür Subaylar darbesi
14 Temmuz 1958: Irak'ta Abdülkerim Kasım darbesi
8 Mart 1963: Suriye'de Baas darbesi
5 Haziran 1967: İkinci Arap-İsrail Savaşı'nın başlangıcı
10 Haziran 1967: Sovyetler Birliği'nin İsrail'le diplomatik ilişkileri kesmesi
11 Aralık 1967: Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'nin kurulması
6 Ekim 1973: Yom Kippur Savaşı'nın başlangıcı

4. İsrail'e Destek Motivasyonlarının Tahlili

Gerek buraya kadar aktardığımız hususlar, gerekse siyasal bağlamı meydana getiren diğer faktörler ve sosyalist ideolojinin temel ilkeleri dikkate alındığında, bu dönemde Sovyetler Birliği'nin ve büyük ölçüde onun güdümünde olan sosyalist blok ve "uluslararası komünist hareketin" İsrail'e verdiği destek beş düzlemde açıklanabilir gibi görünmektedir. Birinci faktör, Vladimir İlyiç Lenin tarafından formüle edilen ulusların kendi kaderini tayin hakkı prensibi ve Yahudilerin devlet hakkının komünistler tarafından tanınması ve desteklenmesi gerektiği düşüncesidir. Bunun tamamlayıcısı olan ikinci faktör, "bağımsızlık savaşına" girişmiş Yahudilerin Britanya emperyalizmine karşı mücadele eden, dolayısıyla anti-kolonyal nitelik taşıyan bir konumda görülmesidir. Bunun tam karşısında, çatışmanın diğer tarafı olarak kabul edilen Arap devletlerinin Britanya'ya yakın olması ya da en azından bu şekilde görülmesi üçüncü faktörü meydana getirmektedir. Doğmakta olan Yahudi devletinin ve hâkim ideolojisinin işçi-emekçi karakterli görülmesi dördüncü destek motivasyonu olarak görünmektedir. Son ve belki de en önemli faktör ise İkinci Dünya Savaşı sonrasının özgün koşulları içinde, Nazizm'in bıraktığı yıkımla mücadele gereği Yahudilerin desteklenmesi gerektiği düşüncesi ve Araplar içindeki bazı figürlerin Nazizm'e yakın durmuş olması veya böyle görülmesidir.

Arapların Nazizm'e yakınlığı konusunda, yukarıda bahsi geçen Fevzi Kavukci dışında en fazla zikredilen isim, o dönemde Filistin davasının öncü isimlerinden kabul edilen Kudüs Müftüsü Hacı Emin el-Hüseyni'dir. Mert Doğukan Perk, Alman Dışişleri Bakanlığı arşiv belgelerinden hareketle hazırladığı çalışmada, hem El-Hüseyni'nin, hem de devrik Irak Başbakanı Raşid el-Geylani'nin Nazi Almanyası'yla olan temas ve ilişkilerini İkinci Dünya Savaşı bağlamına oturtmakta ve halen Filistin üzerindeki manda yönetimini sürdürmekte olan Britanya'nın etkisinden kurtulma amaçlı bir siyasi ittifak çerçevesinde ele almaktadır (Perk, 2021). Hacı Emin el-Hüseyni'nin anılarında ise bundan biraz daha fazlasının olduğunu söylemek mümkündür: hem kendisi, hem de dönemin pek çok Arap milliyetçisi, Siyonizm'le mücadele ettiği varsayılan Hitler'e şu veya bu düzeyde sempati duymuştur. Bu sempati en çok Iraklılar arasında görülürken, yer yer "Hacı Muhammed Hitler geliyor" sloganlarının atıldığı duyulmuştur. Bu durumu Almanya'nın "Arapları sömürgeleştirmiş olan emperyalistlerin ve Yahudilerin düşmanı" olmasıyla açıklayan Hüseyni, hemen arkasından Iraklılarla Hitler arasındaki işbirliği yazışmalarından alıntılar yapmaktadır (Hüseyni, 2023: 101-106). Hüseyni'nin kendisinin tam olarak nasıl bir yaklaşım içinde olduğu ise anılarında geçen şu kelimelerde görülmektedir:

"Almanya'yı sömürgeci bir devlet olmadığı ve geçmişinde herhangi bir Arap ya da İslam devletine bir zararı, kötülüğü dokunmadığı için dost bir ülke olarak kabul ettim. Çünkü düşmanlarımız olan sömürgecilerle ve Siyonistlerle savaşmaktaydı. Zira düşmanının düşmanı dostundur. Almanya'nın zaferinin memleketlerimizi Siyonizm ve sömürgecilik tehlikesinden nihai olarak kurtaracağına inanmaktaydım. (...) Filistin ve Arap davasına samimi olarak inananlara Almanya ile işbirliği çağrısında bulundum. Bunu ne Almanya ile ne de benimsemediğim ve böyle bir şeyi aklımdan asla geçirmediğim Nazi ilkeleri için yaptım. Aksine, inanıyordum ve hala yakinen inanmaktayım ki eğer Almanya ve Mihver devletleri savaştan galip çıksa idi Filistin ve Arap ülkelerinde Siyonizmden hiçbir eser kalmayacaktı." (Hüseyni, 2023: 215-216)

Öte yandan bu pozisyon tüm Araplara teşmil edilemeyeceği gibi, Arapların aynı anda hem Almanya yanlısı hem de İngiliz dostu olmaları pek mümkün değildir. Daha doğru bir tespit, Arap liderlerden bazılarının yukarıda belirttiğimiz sebeplerden ötürü İkinci Dünya Savaşı yıllarında Almanya'yla işbirliğine sıcak bakmış olmaları, Filistinli olmayan bazı başka Arap liderlerin ise hem savaş öncesinde, hem de savaş esnasında ve sonrasında Britanya'yla açık bir karşı karşıya geliştiren çekiniyor olmasıdır. Bunun sebebi ise çatışmanın parçası olan Arap devletlerinden bazılarının şu veya bu düzeyde Britanya siyasi etkisi altında olmasıdır. 1952 darbesine kadar olan dönemdeki Mısır ile 1958 darbesine kadar

olan dönemdeki Irak buna verilebilecek başlıca örneklerdir. Keza tıpkı Irak gibi Haşimiler tarafından yönetilmekte olan Ürdün, 1930'lardaki siyasi tercihlerine ilave olarak 1946'daki bağımsızlık sonrasında da Britanya etkisinde kalmaya devam etmiştir.

William Cleveland'ın belirttiği üzere 1930'ların ikinci yarısında Irak, Arap milliyetçiliğinin yeni merkezi haline gelmiş, ancak Başbakan Nuri el-Said'in "Arap milliyetçiliği" anlayışı, Britanya'yla uzlaşma temeli üzerine kurulu olmuştur. Nuri el-Said bu sebeple, 1936-1939 yılları arasında Britanya mandası altındaki Filistin'de gerçekleşen ayaklanmaya silah desteği sunmayı da – Britanyalılarla arasının açılmaması için – karşı çıkmıştır (Cleveland, 1971: 74-75). Tam da bu zeminin devamı olarak, Ürdün ve Irak'ı 1948 sürecinde Filistinlileri temsil eden bir pozisyonda görmek hatalı bir yaklaşım olacaktır; tersine, her iki devlet de İsrail'le büyük bir karşı karşıya gelişten kaçınmıştır. Ilan Pappé'nin gizliliği kaldırılan İsrail arşiv belgelerinden hareketle bu bağlamda işaret ettiği belirttiği hususlar oldukça dikkat çekicidir. Nitekim 1948 savaşında ikili oynayan Ürdün zahiren İsrail'le savaşıyor gibi görünse de gerçekte İsrail güçleriyle gizlice müzakereler yürütüyordu. Haşimi krallığının amacı Batı Şeria'da Ürdün hakimiyetini teminat altına almaktı; Filistin'in geri kalanı ise İsrail'e bırakılacaktı (Pappé, 2022: 161). Üstelik Haşimi idaresi altındaki Irak birliklerine de Ürdün'ün talimatlarına uyma, Yahudi devletine saldırmama, sadece Batı Şeria'yı savunma görevi verilmişti (Pappé, 2022: 171). Haşimilerin devrildiği 1958 Irak darbesinden sonra bu doğrultuda hareket eden Iraklı generaller Arap ulusuna ihanet suçlamasıyla yargılanacaktı.

Diğer yandan bütün Arapların Britanya yanlısı veya Britanya'yla uzlaşma eğilimi içinde olduğunu ileri sürmek de mümkün değildir. Tarihsel olarak düşünüldüğünde, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Ortadoğu'da yeni bir düzen kurulurken, bölgenin çoğunlukla Arap olan nüfusunun manda yönetimini sadece finansal ve teknik yardımla sınırlı kalması halinde kabul ettiği ve öncelikle Amerikan mandası istediği, bunun mümkün olmadığı koşullarda ise (Fransız mandası yerine) Britanya mandasına sıcak baktığı, 1919 tarihli King-Crane raporuna yansımıştır (King & Crane, 1919). Öte yandan Britanya'nın fiilen Filistin'i işgal ettiği 1917 sonundan Milletler Cemiyeti'nin Filistin'deki Britanya mandasına yasal çerçeve sunduğu 1922 yılına kadar olan dönemde dahi rahatsızlıklar eksik olmamıştır. Aralık 1920'de toplanan ve önde gelen Filistinli Arap siyasi temsilcilerin katıldığı Üçüncü Filistin Kongresi sonrasında ise kongre düzenleyicilerinden Musa Kazım, Winston Churchill'e beş maddelik bir memorandum sunmuştur. Burada sunulan taleplerden dördü Balfour Deklarasyonu'nda ifadesini bulan "Yahudiler için ulusal yuva ilkesinin" kaldırılması, savaştan önce Filistin'de yaşayan Filistin halkı tarafından seçilecek bir parlamentoya karşı sorumlu olacak ulusal bir hükümetin kurulması, ulusal hükümet kuruluncaya kadar Yahudi göçünün durdurulması ve Filistin'in "kardeş devletlerden" ayrılmamasıdır; Kongre aynı zamanda Filistin'de Birinci Dünya Savaşı öncesinde yürürlükte olan kanun ve yönetmeliklerin uygulanmasını, "Britanya işgali" tarafından çıkarılanların iptal edilmesini ve Ulusal Hükümet kuruluncaya kadar yeni kanun çıkarılmamasını talep etmiştir (Regan, 2018: 108-109). Bir başka deyişle Britanya'yla diyalog içinde olan, ancak Balfour Deklarasyonu sebebiyle Britanyalı politikacılarla arası pek de iyi olmayan bir Filistinli Arap liderliği görülmektedir.

Manda yönetiminin tesisi sonrasında ise Britanya'nın yaklaşık yirmi yıl boyunca Yahudi yanlısı bir politika izlediği konusunda tartışmaya fazla mahal yok gibi görünmektedir. 1929 yılında patlak veren ilk büyük Arap-Yahudi çatışmaları esnasında mandater güçlerin pek çok yerde Yahudi gruplarla birlikte hareket etmesi ve her iki tarafın da benzer suçlar işlemesine rağmen Yahudiler neredeyse hiçbir ceza almazken Araplara idam dahil ağır cezalar verilmesi bunun en açık örneklerindendir (Regan, 2018: 182). 1936-1939 ayaklanması ise Yahudi yerleşimlerin yanı sıra Britanya yönetimini de hedef almış, isyan boyunca yaklaşık 600 Britanyalı öldürülmüş, Londra hükümeti ise isyanı bastırabilmek için Filistin'e 20 bin asker göndermiş ve isyanı destekleyen köylere yönelik toplu cezalandırma yollarına başvurmuştur. Ayrıca isyanın bitiminde Filistin Arap toplumunun liderleri manda yöneticileri tarafından tutuklanmış veya sürgüne gönderilmiştir (Cleveland, 2009: 259-260).

İsyanın son bulduğu 1939 yılı aynı zamanda hem Filistin'deki Britanya politikasının, hem de Yahudilerin Britanya'ya yönelik politikasının değişmeye başladığı tarihtir. İsyanın etkisiyle ve durumu kontrol altında tutma çabasının parçası olarak aynı yıl yayınlanan Beyaz Belge ile "Majestelerinin Hükümeti"nin Filistin'i bir Yahudi devletine dönüştürmek gibi bir amacının olmadığı ilan edilmesi ve Yahudi göçlerinin yıllık 15 bin kişiyle sınırlı tutulacağı duyurulması, manda yönetimine yönelik ilk Yahudi protestolarını doğurmuştur. İkinci Dünya Savaşı koşullarında ise Hagana liderliğindeki Siyonist Yahudiler "bağımsızlık" arayışına girerek, o tarihe kadar Filistin'e kitleler haline yerleşmelerini ve toprak edinmelerini mümkün kılan ülkedeki Britanya güçlerini hedef almaya başlamıştır.

Elbette tüm bu aktardıklarımızın o dönemde Sovyet temsilcileri tarafından bilinmiyor olma ihtimali oldukça zayıftır. Ancak daha yukarıda ileri sürdüğümüz ve temelde ideolojik perspektifle ilişkili olan beş düzlem gerçeklikle tam olarak örtüşüyor olmasa bile Sovyetler Birliği'nin Araplara kıyasla Yahudileri kendilerine daha yakın gördüğü anlaşılmaktadır. Öte yandan bu yaklaşımı salt ideolojik sebeplerle açıklamak da mümkün değildir: Sovyetler Birliği kendisine ne kadar ideolojik misyonlar yüklerse yüklesin bir devlettir ve her devlet gibi şu ya da bu düzeyde jeopolitik kaygılarla da hareket etmektedir. Son tahlilde, Levant bölgesinde yeni bir düzen kurulurken Sovyetler Birliği bölgede kendisi için bir tutunma noktası arayışı içinde olmuş ve bunu bir süredir yakın ilişkiler içinde olduğu ve kendisiyle sınırlı da olsa bazı paralellikler kurabildiği Siyonist Yahudilerin devlet kurma çabalarını destekleyerek hayata geçirmeye çalışmıştır. Öte yandan Moskova yönetimi Filistinli Arap toplumunu bir özne olarak kabul etmek ve onların da kendi kaderini tayin hakkını desteklemek yerine çatışmanın diğer tarafına Arap devletlerini koymuş ve bu devletleri yeterince güvenilir bulmadığı için onlara karşı mesafeli bir duruş izlemiştir. Aynı pozisyon yeni kurulmakta olan sosyalist blok ve Sovyetler Birliği'ne yakın "uluslararası komünist hareket" tarafından da benimsenmiştir.

5. Değişim Süreci ve Sebepleri

Sovyetler Birliği'nin İsrail'e yönelik bu tutumunun değişmesi bir dizi faktörün sonucudur. İlk olarak, Ocak 1949'da yapılan ilk parlamento seçimlerinde Komünist Parti'nin (MAPAM) görece düşük bir oy almakla kalmayıp, kurulan hükümette de yer almaması, Sovyetler Birliği de dahil olmak üzere süreci gözlemleyen tüm aktörlerde, düşünülen aksine İsrail'in sosyalist bir çizgiye girmeyeceğinin anlaşılmasını sağlamıştır. Kısa süre sonra Sovyetler Birliği, 1948 yılında gerçekleşen ve Nakba olarak da bilinen kitlesel tehcir (yahut o dönemde kullanılmayan ifadeyle etnik temizlik) sürecinde yerinden edilen Filistinli mültecilerin geri dönüşü için Birleşmiş Milletler'e yeni bir karar tasarısı sunarken, Sovyet Yahudilerinin İsrail'e göç etmesini de yasaklamıştır (İsmayıl, 2024: 60). 1950'lerin başlarında İsrail'in ABD, Fransa ve Britanya'dan silah almaya başlaması ise ilişkilerin daha da gerilemesine sebep olmuştur.

Sovyetler Birliği'nin pozisyon değiştirmesinde daha etkili olan bir faktör ise 1950'li yılların başlarından itibaren bölgedeki Arap ülkelerinde gerçekleşen rejim değişiklikleri ve bu ülkelerin Batı karşıtı politikalar benimsemeye başlamasıdır. Bu bağlamda ilk önemli kopuş, Mısır'da 23 Temmuz 1952 tarihinde gerçekleşen Hür Subaylar Darbesi'dir. Darbeyi izleyen yıl krallığın ilga edilmesi ve Cemal Abdülnasır liderliğindeki yeni yönetimin Arap milliyetçisi ve ABD-Batı karşıtı bir dış politika çizgisine girmesi, ilave olarak da Mısır'ın 1956 yılında yaşanan Süveyş Krizi esnasında İsrail'in yanı sıra Britanya ve Fransa ile açık çatışma içine girmesi, Arap dünyasında ilk kez anti-emperyalist bir güç merkezinin ortaya çıkışı olarak görülmüştür. Bunu 1958 yılında Irak'ta gerçekleşen ve ülkenin o zamana kadar ev sahipliği yaptığı Britanya hegemonyası altındaki Bağdat Pakti'nden çıkışını beraberinde getiren askeri darbe izlemiş, 1963 yılında ise Suriye'de Baas Partisi'nin iktidara gelmesiyle beraber, Sovyetler Birliği ve sosyalist blokun güçlü siyasi, askeri ve iktisadi ilişkiler kurabileceği Arap devletlerinin sayısı üçe çıkmıştır. 1950'lerde İsrail'e görece sınırlı da olsa siyasi, mali ve askeri destek sağlayan ABD'nin 1967 yılındaki Altı Gün Savaşı sonrasında İsrail'e tam destek politikasına geçişiyle birlikte de bölgesel denklem yirmi yıl öncesine kıyasla tamamen farklı bir vecheye bürünmüştür.

Diğer yandan 1967 savaşı, Filistin sorununun seyri bakımından pek çok başka değişimi de beraberinde getirmiştir. Tarihsel Filistin'den geriye kalan Gazze Şeridi, Batı Şeria ve Doğu Kudüs bu tarihte İsrail işgali altına girerken, savaşa katılan tüm Arap devletlerinin altı gün gibi kısa bir süre içinde mutlak bir yenilgiye uğratılması, Filistinliler arasında büyük bir hayal kırıklığı doğurmuş, Abdülnasır yönetimindeki Mısır da dahil olmak üzere Arap devletlerine fazla bel bağlanmaması gerektiği ve Filistinlilerin kendi kurtuluşlarını kendi öz mücadeleleriyle elde edebileceği düşüncesi bu tarihten sonra baskın hale gelmeye başlamıştır. 1967'nin hemen ertesindeki dönem gerçek anlamda bir Filistin ulusal kurtuluş mücadelesine sahne olmaya başlarken, bu mücadelenin baş aktörü, savaştan birkaç yıl önce bir dizi oluşumun bir araya gelerek meydana getirdiği bir çatı yapılanması olan Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) olmuştur. Örgütün ana bileşeni olan Yaser Arafat liderliğindeki El Fetih, sol-seküler bir Arap milliyetçiliği çizgisini benimserken, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC) ve Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi (FDKC) gibi Marksist örgütler de FKÖ çatısı altında yer almıştır. Bu durum ise bir yandan Sovyetler Birliği'nin ve bazı sosyalist ülkelerin FKÖ'ye doğrudan destek vermesi için güçlü bir zemin oluştururken, dünyada da yükselen anti-emperyalist sol hareketler için Filistin mücadelesi, desteklenmesi gereken ulusal kurtuluş mücadeleleri listesinin ilk sıralarında yer almaya başlamıştır. FHKC'nin kurucusu Corc (George) Habaş'ın 1973 yılında yayımlanan bir röportajda kullandığı ifadeler, yeni dönemde sosyalist devlet ve hareketlerin Filistin davasına duyduğu ilgi ve yakınlığın zeminini net bir şekilde ortaya koymaktadır:

"1967 savaşı ve yeni yenilgi, düşüncelerimizde tam bir devrimi beraberinde getirdi. Vietnam modelini benimsemeye karar verdik: güçlü bir siyasi parti, halkın tam seferberliği, hiçbir rejime veya hükümete bağımlı olmama ilkesi. Durum artık açıktı. Gerçek devrimci güçler ortaya çıkmaya başladı. Şimdi İsrail'e ve destekçilerine karşı yirmi yıl veya daha uzun sürecek bir savaşa hazırlanıyoruz. Bunu yapacak azme ve gerilla taktiklerine sahibiz ve İsrail Amerika'dan ne kadar destek alırsa alsın bunu yapmaya devam edeceğiz." (Aktaran: Buck, 2013: 14)

Diğer yandan FKÖ'nün 1968 yılında Karame kasabasında İsrail güçleriyle girdiği şiddetli çatışmalar sonucunda İsrail askerlerini geri çekilmeye zorlaması tüm dünyanın dikkatini çekmiş, Filistinli milis grupları güçlü bir özne olarak kendini dünyaya kabul ettirmeye başlamıştı. Bir yıl sonra *Newsweek* dergisi, bir "Ortadoğu holokostu" meydana getirebileceğini iddia ettiği El Fetih üyelerinin ana üssünün Suriye olduğunu söylüyor, Suriye'nin ise Sovyetler Birliği'nin müttefiki olduğunun altını çizerek, "Araplarla Yahudiler" arasındaki çatışmanın zamanla bir ABD-Sovyetler Birliği çatışmasına dönüşebileceğini ileri sürüyordu (*Newsweek*, 17 Şubat 1969: 43). Aynı dönemlerde Sovyetler Birliği ülke içindeki Siyonistlere yakın kişi ve kuruluşları yakın takibe almıştı. Siyonizm Sovyet devleti için bir tehlike olarak görülmeye başlanırken, 1971 yılında Komünist Parti Merkez Komitesi, istihbarat servisi KGB'den "ülke içindeki Siyonist unsurların düşmanca faaliyetleri" hakkında bir rapor hazırlamasını istemişti. Hazırlanan raporda 1967'den beri uluslararası Siyonist hareketin Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkeler aleyhinde çalıştığı ileri sürülürken, ülke içindeki Yahudi toplumunun "siyasal açıdan olgunlaşmamış bir kesitinin" dışarıdan gelen Siyonist etkilere açık olduğu söyleniyordu (Gjerde, 2018: 284). Sonraki yıllarda da Sovyetler Birliği'nde "anti-Siyonist" içerikli siyasi yayınların sayısında belirgin bir artış gözlemlendi. Dikkat çekici bir şekilde, 1948'de İsrail'e verdiği güçlü askeri destekten söz ettiğimiz Çekoslovakya da sonraki dönemlerde benzer bir tutum almaya başladı ve Komünist Parti'nin "Troçkist-Titocu-Siyonist komplo" içinde yer aldığı iddia edilen Yahudi üyeleri tasfiye edildi (Kalhousová, 2015: 95).

Tüm bunlarla birlikte 1970'lere gelindiğinde sosyalist ülkelerin aldığı İsrail karşıtı pozisyon Filistin ulusal hareketine tam destek anlamına gelmiyor gibi görünmektedir ve tekil olarak farklı sosyalist ülkelerin izlediği politikalarda – majör düzeyde olmamakla birlikte – bazı farklılıklar da olmuştur. Makalenin son kısmı bu hususları inceleyecektir.

6. Sosyalist Ülkelerin İsrail Karşıtlığının Sınırları

Değişimin ölçeğinin kayda değer düzeyde olmasına karşın, bu yeni pozisyonun sınır çizgilerinin doğru şekilde tanımlanması gerekmektedir. Her şeyden önce Sovyetler Birliği'nin 1967 sonrasında izlemeye başladığı İsrail karşıtı tutum – ve bunun bir parçası olarak 10 Haziran 1967 tarihinde İsrail'le diplomatik ilişkilerin kesilmesi – Filistin'in geriye kalanının da İsrail tarafından işgal edilmesinden değil, Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'da en yakın ilişkilere sahip olduğu iki ülke olan Mısır ve Suriye'nin de İsrail saldırısına uğramasından kaynaklı gibi görünmektedir. Nitekim dönemin Sovyet lideri Leonid Brejnev tarafından hazırlanan bir raporda İsrail, Batı emperyalizminin elindeki bir araç olarak tanımlanırken, İsrail'in 1967'deki saldırılarının amacı Ortadoğu'daki ilerici rejimlerin yıkılması, Arap ülkeleri üzerindeki Sovyet etkisinin azaltılması ve Batılı güçlerin bölgede 1950'lerin ortalarına kadar sahip olduğu hâkim pozisyonun yeniden inşa edilmesi olarak tanımlanmıştır (Bar-Noi, 2011). Bu dönemde Sovyet siyasi diskuruna hâkim olmaya başladığını belirttiğimiz “anti-Siyonist” söylemde Siyonizm'in sömürgeci karakterine herhangi bir gönderme yapılmamış, daha ziyade, erken dönem Bolşevik söylemlere benzer şekilde Siyonizm'in Yahudiler arasında ideolojik sapmalara yol açtığı vurgulanmış ve ülke için meydana getirdiği “tehdit” ön plana çıkarılmıştır. En önemli sınır çizgisi ise İsrail'e yönelik ontolojik yaklaşımla ilgilidir: Sovyetler Birliği'nin müttefikleri olan Mısır ve Suriye'nin her ikisinin de İsrail'i tanımayan ülkeler olmasına ve FKÖ ve tüm bileşenlerinin (o dönemde) İsrail'in tamamen yıkılmasını ve 1948'e kadar adı Filistin olan toprak parçasının tamamının özgürleştirilmesini savunmasına rağmen, Sovyetler Birliği her zaman iki devletli çözüm çizgisinde olmuş ve hatta İsrail'in 1967 sınırlarına geri çekilmesi karşılığında Arapların İsrail'le dostane ilişkiler kurmasını savunmuştur. Ayrıca Sovyetler Birliği FKÖ'ye askeri eğitim desteği verirken, örgüte terörizmden uzak durmasını telkin etmiştir (Golan, 1986: 286).

Gerek FKÖ'ye verilen desteğin, gerekse de İsrail karşıtı politikanın sınırlı olmasına yol açan bu görüş ayrılıkları Sovyetler Birliği dışında başka Doğu Bloku ülkeleri için de geçerli olmuştur. Buna verilebilecek bir örnek Nikolay Çavuşesku liderliğindeki Romanya'dır. Altı Gün Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'yle birlikte tüm Varşova Paktı ülkeleri İsrail'le olan diplomatik ilişkilerini keserken Romanya bu ilişkileri sürdürmüş, bir süre sonra ise kendisine bir arabuluculuk misyonu yükleyerek FKÖ ile de ilişki kurmuştur (Stansiu, 2021: 956). Çavuşesku 1972 yılının Nisan ayında Mısır'ın başkenti Kahire'ye düzenlediği ziyarette, bölgedeki çatışmanın son bulmasının tek bir yolunun olduğunu söylemiştir: Bir Filistin devletinin kurulması ve Filistin tarafının da İsrail'in varlık hakkını tanıması. Ziyaret esnasında Mısır lideri Enver Sedat, Çavuşesku ile FKÖ lideri Yaser Arafat arasında bir görüşme de organize etmiştir. Bu görüşmede Arafat, Filistinlilerin çektiği acılardan söz ederek, Yahudiler ve Hristiyanların da içinde yer alacağı, “bütün Filistin” üzerinde kurulacak bir devlet fikrini savunurken, Çavuşesku “geçmişin geçmişte kaldığını”, Filistinlilerin Ürdün ve Lübnan gibi yerlerde de baskı gördüğünü ve ihtiyaç duyulan şeyin sınırlardan bağımsız olarak, halkın örgütlenip eğitilebileceği ve bir ulusal kimliğin inşa edileceği bir devletin kurulması olduğunu söylemiştir (Stansiu, 2021: 960).

Verilebilecek bir diğer örnek ise, 1968 yılında Varşova Paktı'ndan ayrılan ve Doğu Avrupa'daki sosyalist ülkeler içinde en katı “anti-emperyalist” duruşa sahip olduğu düşünülen Arnavutluk'tur. Arnavutluk lideri Enver Hoca, soruna yaklaşımında Filistinlileri bir özne olarak gören ender isimlerden biri olmuş, Filistinlilerin hem kendilerine ait bir devlet için mücadele etmeleri, hem de “emperyalizmin bir vekil gücü” olan İsrail'e karşı savaşmaları sebebiyle mücadelelerinin çok değerli olduğunu savunmuştur (Kelliçi, 2021: 53). Öte yandan Tiran yönetimi, El Fetih'le yakın ilişkiler kurarken, FHKC ve FDKC'nin radikal eylemlerini terörizm olarak görmüş, bunların Filistin davasına zarar verdiğini ileri sürmüş, hatta bu örgütleri “sözde Marksist” ve “Troçkist” olarak yaftalamıştır. 1972 yılında Münih Olimpiyatları'na katılan İsraili sporcuları kaçıran ve infaz eden Kara Eylül örgütünün El Fetih'le bağlantısının ortaya çıkmaya sonrasında ise El Fetih'le olan ilişkisine de sınırlama getirmiştir (Kelliçi, 2021: 55-57). Bir başka deyişle Arnavutluk yönetimi diğer sosyalist devletlerin aksine Filistinliler adına ve onların eğilimlerinin hilafına bir siyasi program çizmekten imtina etse de, izledikleri yöntemleri

meşru görmemiş ve bu radikal eylemleri Filistinli örgütlerle arasına mesafe koymak için yeterli sebep addetmiştir. Buna rağmen, Soğuk Savaş'ın son yıllarında Doğu Bloku ülkelerinin tamamı İsrail'le ilişkilerini normalleştirmişken, Arnavutluk'un sosyalizmin son günlerine kadar bunun dışında kaldığını belirtmek gerekir (Kelliçi, 2021: 62-63).

7. Sonuç

1945 sonrasının yeni dünya düzeni içinde sosyalist ideolojiyi benimsemiş devletler ve devlet dışı aktörler elbette bu çalışmada incelenen örneklerle sınırlı değildir. Bununla birlikte çalışmada merkezi bir yerde bulunan Sovyetler Birliği sosyalist bloğun her anlamda merkezi, lideri ve belirleyici öznesi olmuş ve pek çok devlet ve devlet dışı aktörün de kendisine paralel politikalar benimsemesini sağlamıştır. Çalışmada bu aktörlerden bazılarını ve Moskova merkezli dünyanın dışında duran Arnavutluk örneğine de yer verilmiş olması sebebiyle, mutlak ve evrenselleştirici argümanlar ileri sürmeksizin, İsrail'e yönelik sosyalist bakışın temel unsurlarına ve dönüşümüne dair bazı genel tespitler yapabileceğimiz kanaatindeyiz.

İlk yapılması gereken tespit, incelediğimiz dönem boyunca sosyalist öznelerin İsrail'in kolonyalist tabiatını, yerli halkın mülksüzleştirilmesi, yerinden edilmesi ve kendi kaderini tayin hakkından yoksun bırakılması gibi olguları fazla dikkate almıyor gibi görüldüğüdür. Bu özneler Siyonizm'i daha ziyade bir ulusal sapma ve yanılama ideolojisi olarak görmüş, ancak Yahudilerin kendi devletlerine sahip olmaları gerektiğini savunarak bu ideolojiye dayalı olarak kurulan İsrail'in varlığına ontolojik bir itiraz getirmemiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde Nazizm'in yarattığı tahribatı giderme çabaları da Sovyetler Birliği'nin İsrail'e ve "Arap-İsrail çatışmasına" yaklaşımında birinci derecede etkili olmuştur.

Çalışmanın giriş kısmında tanımladığımız araştırma sorularının ikincisini açıklığa kavuşturan bir diğer genel sonuç, özellikle Sovyetler Birliği'nin politikalarını bölgedeki aktörlerin Soğuk Savaş'ın diğer kutbu olan Batı bloğuyla ilişkilerine göre belirlediğidir. İsrail, kuruluş döneminde Levant bölgesinde bir Sovyet tutunma noktası oluşturulmasını sağlayacak potansiyel bir güç olarak görülüp desteklenirken, yeni kurulan Yahudi devletinin kısa süre içinde ABD de dahil olmak üzere Batı ülkeleriyle yakın ilişkiler içine girmesi bu desteğin günden güne azalmasına sebep olmuştur. İsrail'le çatışma halinde bulunan Arap devletlerinin ise Britanya nüfuzundan çıkarak Batı karşıtı rejimlere dönüşmesi onları Sovyetler Birliği'nin bölgedeki yeni müttefikleri haline getirmiş, bunun doğal ve kaçınılmaz sonucu ise İsrail'e yönelik tutumun değişmesi olmuştur.

Üçüncü araştırma sorumuzun yanıtı olarak ise, Sovyetler Birliği'nin dış politika tercihleri ile başka sosyalist ülkelerin Arap-İsrail çatışmasına yaklaşımı arasında kayda değer paralellikler olduğunu ve aralarındaki farkların kategorik bir ayırıştırma gerektirecek düzeyde olmadığını ileri sürmek mümkün görünmektedir.

Tüm bu süreçler boyunca Filistin halkı ender olarak kendi başına bir özne olarak görülmüştür ve bu tespit bizi son araştırma sorumuzun yanıtına götürmektedir. 1960'ların ikinci yarısından itibaren sol tandanslı Filistinli hareketlerin sahneye çıkması, sosyalist aktörlerin soruna yaklaşımının değişiminde belli bir rol oynamıştır. Ancak kurulan ilişkilere ve verilen kısmi desteğe rağmen Filistinli siyasi hareketlerin programatik hedefleri Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist devletler tarafından paylaşılmazken, bu hareketlerden bazılarının radikal eylemlere girişmesi verilen desteğin daha da sınırlı kalmasına yol açmıştır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazar, verilerin toplanması, analiz edilmesi ve metne dönüştürülmesinde her türlü etik ilke ve kurala özen gösterdiğini beyan etmektedir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlı olarak hazırlanmıştır.

Destek Beyanı

Araştırmada herhangi bir kurumdan destek alınmamıştır.

Çıkar Beyanı

Yazar tarafından beyan edilen bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Aydinoğlu, E. (2007). *Türkiye solu (1960–1980)*. İstanbul: Versus.
- Azizi, A. (2025). Iranian communists and the Palestine question (1947–1956). *Middle Eastern Studies*. <https://doi.org/10.1080/00263206.2025.2496652>
- Bar-Noi, U. (2011, Temmuz). The Soviet Union and the Six-Day War: Revelations from the Polish archives. *Cold War International History Project*. <https://www.wilsoncenter.org/publication/the-soviet-union-and-the-six-day-war-revelations-the-polish-archives>
- Buck, T. J. (2013). *The decline of the Popular Front for the Liberation of Palestine: A historical analysis*. [Yayın bilgisi yok].
- Cleveland, W. L. (1971). *The making of an Arab nationalist: Ottomanism and Arabism in the life and thought of Sati' al-Husri*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Cleveland, W. L. (2009). *A history of the modern Middle East*. Boulder, CO: Westview Press.
- Churchill, W. S. (1920, Şubat). Zionism versus Bolshevism: A struggle for the soul of the Jewish people. *Illustrated Sunday Herald*.
- Friedgut, T. H. (1990). Soviet anti-Zionism: Origins, forms and development. *Anti-Zionism and antisemitism in the contemporary world* (s. 26–45) içinde. New York, NY: New York University Press.
- Gjerde, Å. B. (2018). The logic of anti-Zionism: Soviet elites in the aftermath of the Six-Day War. *Patterns of Prejudice*, 52(4), 271-292. <https://doi.org/10.1080/0031322X.2018.1476211>
- Golan, G. (1986). The Soviet Union and the PLO since the war in Lebanon. *Middle East Journal*, 40(2), 285-305.
- Hüseyini, H. E. (2023). *Kudüs'ten Beyrut'a: Hatıratım ve mücadele* (Ö. Tellioglu, Çev.). İstanbul: Ketebe. (Orijinal eserin basım tarihi, 1975)
- İsmayıl, E. (2024). İsrail'in kuruluşunda Sovyetler Birliği dış politikası. *Filistin Araştırmaları Dergisi*, (16), 41-68. <https://doi.org/10.34230/fiad.1570650>
- Kalhousová, I. (2015). Relations between Israel and the Czech Republic: From sentiment to pragmatism? *Strategic Assessment*, 18(3), 93-104.
- Kelliçi, K. (2021). The PLO and communist Albania: Cold War relations. *Journal of Palestine Studies*, 50(4), 53-66. <https://doi.org/10.1080/0377919X.2021.1970965>

- King, H. C., & Crane, C. R. (1919). *The King-Crane report*. The World War I Document Archive. http://lib.byu.edu/index.php/The_King-Crane_Report
- Limbrunner, M. (2019). The struggle between communism and Zionism: Jewish identity between class and state in revolutionary Russia and historic Palestine. *Global Histories*, 5(2), 58-88. <https://doi.org/10.17169/GHSJ.2019.334>
- Newsweek (17 Şubat 1969). The Mideast: Is compromise possible? New elements in an explosive situation: Soviet power and the Palestinian terrorists.
- Pappe, I. (2022). *Filistin'de etnik temizlik* (Y. D. Tan, Çev.). İstanbul: İntifada Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi, 2006)
- Pappe, I. (2024). *Ten myths about Israel*. London & New York: Verso.
- Perk, M. D. (2021, Aralık). Kudüs müftüsü Emin el-Hüseyni ve Raşit el-Geylani'nin Nazi Almanyası ile olan işbirliği üzerine bir değerlendirme. *Toplumsal Tarih*, (336), 56-62.
- Regan, B. (2018). *The Balfour Declaration: Empire, the mandate and resistance in Palestine*. London & New York: Verso.
- Rucker, L. (t.y.). *Moscow's surprise: The Soviet-Israeli alliance of 1947–1949* (Cold War International History Project Working Paper Series, No. 46). Woodrow Wilson International Center for Scholars.
- Sezer, S. (2023). BM Filistin Taksim Planı (1947) Üzerine Yeniden Düşünmek. *Toplumsal Tarih*, (360), 30-35.
- Stansiu, C. (2021). Romania and the Palestine Liberation Organization, 1972–1974. *Middle Eastern Studies*, 57(6), 1-16. DOI: [10.1080/00263206.2021.1908267](https://doi.org/10.1080/00263206.2021.1908267)
- Troçki, L. (2017). *Balkan Savaşları* (T. Güney, çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi, 1926)

Extended Summary

The Attitude of Socialist States and Movements Towards Israel: Gradual Change from 1940's to 1970's

This article examines the factors that shaped the attitude of Soviet Union and several other socialist states and non-state actors towards what is called as the “Arab-Israeli conflict”, and particularly towards the entity of Israel and Zionism in the period that stretches from 1940's until 1970's, and it discusses the reasons of the relative and gradual shift that occurred during this three-decades-long period. It tries to give an answer to four main questions. First of all, what were the reasons that pushed Soviet Union to actively support the formation of State of Israel? Secondly, was the shift that began in early 1950's in the Soviet policy towards Israel due to the qualities of the Jewish state or was it a result of the political developments in the Middle East region? Thirdly, should we merely talk about the foreign policy choices of Soviet Union, or was the same attitude shared by other socialist actors as well? And finally, did the anti-Israeli position of Soviet Union and the others adopted in 1970's mean a full support to the Palestinian national cause, or were there any limits of that support?

To begin with, we can briefly elaborate how the Zionism was perceived by the Bolshevik leaders in the early periods that preceded and followed the October Revolution. For the Bolsheviks, the Zionism was essentially a deviance that oriented the Jewish workers to a false salvation. Instead, they had to be freed from this national and religious illusion which had to be replaced by the internationalist socialism. That said, there was no significant antagonism between Zionism and socialism in this early period, and many Zionist Jews within and outside Russia supported both the February Revolution of 1917 (to which Bolsheviks had joined as well) and the efforts of the Red Army to suppress the White Army during the civil war of 1918-1922. Also, the dominant tendency in the state-building efforts of the Zionists of the period was the Labor Zionism which would create a certain ground for cooperation in the following decades.

In the early 1940's, David Ben-Gurion and other Zionist leaders made significant efforts to have good relations with Soviet Union, and they tried to show that the ideological differences between Zionism and socialism were not huge. Ultimately, they succeeded to get the support of Soviet Union, when the Soviet ambassador to London, Ivan Maisky visited Jerusalem in 1943 and declared that they support the efforts of Jewish settlement in Palestine to solve the Jewish question. After the end of the Second World War, Soviet Union declared its official policy: having suffered in an unprecedented level during war years, the Jews had to have their own state. This was effectively pronounced by the deputy Foreign Minister of Soviet Union, Andrei Gromyko in April 1947 in the United Nations General Assembly. When the State of Israel was proclaimed on May 14, 1948, Soviet Union would be the second state to recognize it following United States of America, and even the first state to recognize it *de jure*.

As recent scholarly works indicate, this pro-Israeli position was also shared by many communist movements in Middle East, Europe and USA. It is also widely known that one socialist state, namely Czechoslovakia, gave active military support to Israel in 1948. Then the reasons behind that policy should be thoroughly explained. We claim that there are five main factors that shaped the socialist policy towards Israel and the Arab-Israeli conflict in the relevant period. First point is the principle of right of self-determination, formulated by Lenin, which led the socialists to support the right of state of the Jews. Secondly, they believed that Zionist Jews were in an anti-colonial struggle for independence from Britain. Thirdly, the Arab states that were positioned to the other side of the conflict were perceived as pro-British. Fourthly, the emerging Jewish state and its dominant ideology were seen as having a worker nature. Finally – but maybe most importantly – supporting the Jews was seen as a necessity in the post-Nazi period while some Arabs were thought as Nazi collaborators.

Certainly, these perceptions do not hundred per cent correspond with the reality. The Palestinian Arabs had been anti-British towards the mandate years, and instead it was the Zionist Jews who built their entities mostly with British support. Although it was true that some of the Arabs supported Nazi Germany to get rid of the Zionists and the British rule, this did not mean that all of them were Nazi collaborators. Yet there was a ground for Soviet rulers to think that Jews were worth supporting and Arab states could not be trusted. This is also interlinked with the fact that Soviet Union was looking for a foothold in the Levant region: Formation of State of Israel could be a good opportunity for that aim, while it was mostly impossible to turn the Arab states into allies while they had pro-British rulers.

It should be added on the other hand that the Arab states of the period were not really the representatives of the Palestinian people. Instead, we have evidence today showing that especially Jordan and Iraq did not really fight against Israel – and even made a tacit agreement with it – during the 1948 war.

The equation began to change in 1950's in several ways. The first elections in Israel did not make the communists even a component of the government, and Israel started to take military and financial support from USA and other Western countries. Additionally, anti-Western regimes emerged in the Middle East successively: the new Egyptian regime formed in 1952, the new Iraqi regime born in 1958 and the new Syrian regime born in 1963 were all potential Soviet allies in the region.

On the other hand, the Six-Day War of 1967 brought an important paradigm shift for the Palestinians, which would not rely much on the Arab states anymore. Instead, they would fight for the liberation by their own means. In this new period, the main actor in the Palestinian national struggle would be Palestinian Liberation Organization (PLO). Its main component was Fatah, which was a left-leaning secular nationalist movement, and PLO also included Marxist components such as PFLP and DFLP. Especially PFLP had adopted "Vietnamese-style" methods of national liberation struggle, and this led to the sympathy of the worldwide left-wing movements. Overall, PLO was a partner that could be (and that would be) supported by Soviet Union.

At the same period, Zionism started to be treated as a danger not only in Soviet Union but also in the other members of the socialist bloc. In early 1970's, the socialist countries were no longer supportive of Israel, and they had even cut their diplomatic ties with it as result of the occupation of vast Arab lands by Israel in the Six-Day War.

That said, the new socialist policy towards Israel and the Arab-Israeli conflict had certain limits. First of all, it seems that the main problem with Israel was not the fact that it had occupied remaining parts of Palestine, but the fact that it had occupied parts of Syria and Egypt, and undermined the anti-Western Arab regimes, as it can be seen in the report prepared by the-then Soviet leader Leonid Brezhnev. Secondly, while PLO and its components as well as the supported Arab states such as Egypt and Syria categorically rejected Israel as a state, the socialist countries supported the two-state solution: one Palestinian Arab state that would peacefully co-exist with the State of Israel. The Romanian leader Nicolae Ceausescu had even urged the PLO leader Yasser Arafat to forget the past and focalize on a Palestinian state regardless of its borders. Additionally, the methods used by PLO and its components were not always approved by the socialist countries. The Albanian leader Enver Hoxha had even called the methods of PFLP and DFLP as terrorism, and labeled these organizations as pseudo-Marxists.

In conclusion, we offer several arguments. Firstly, the socialist actors did not care much about the colonialist nature of Israel since the beginning, and they supported its right of existence despite the fact that Zionism was considered as a national deviance. Secondly, the policies of Soviet Union and other socialist states were shaped mostly according to the relations between the states in the region

and the West, and the main reason of the policy shift is the change of the attitudes of both the Arab states and Israel towards Western countries. Finally, the Palestinians themselves as a nation were not much considered as actors, and the “other side” of the conflict was rather seen as the Arab states. It’s only after late 1960’s that the socialist bloc started to build relations with the Palestinians, but still they avoided supporting their political programs and approving their methods.